№ 45 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 23 **1892** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 23 № 45

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Նոր բացվեց Թիֆլիսում ՆՕՏԱՐ

ԳՐԻԳՕՐԻԵՎԻ

գրասենեակը, որը գտնվում է Սօլօլակսկայա փողոցի վրա, Գուրգենօվի տներում:

(№ 44) 2—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թեմական պատգամաւորի ընտրութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Աւագ ուսուցչի իրաւունքները. Կարելի է հաւատալ. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարիզի անարխիստները.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սմբատ Շահազիզի յօբելեանի տօնելը Մոսկվայում.

ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ապրիլի 22-ին, Թիֆլիսի վանքի մայր-եկեղեցում կայացաւ Թիֆլիսի թեմի պատգամաւորի ընտրութիւնը:

Վանքի մայր-եկեղեցու պարսպից դուրս՝ աչագին բազմութիւնը, չը նայած վատ եղանակին, վաղ առաւօտից խռնված՝ սպասում էր:

Ընտրական պատգամաւորները, իրանց հրաւիրագրերով ներս էին ընդունվում եկեղեցու բակը:

Ժամը 11-ին՝ եկաւ Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղաւնեան, որը սինօդի կողմից եկել է ընտրութեան ժողովին նախագահելու:

Վանքի մայր-եկեղեցում դրված էին սեղան և աթոռներ՝ պատգամաւորների համար: Նիստի սկզբում սրբազանը հոգոց առաց ի յիշատակ Մակար կաթողիկոսի, որի թաղման տարեդարձն էր այդ օրը:

Կառավարութեան ներկայացուցիչն էր՝ Թիֆլիսի 1-ին բաժնի հաշտարար միջնորդ պ. Տուլաեվ:

Պատգամաւորների ցուցակը ստուգելուց յետոյ, երբ սրբազանը ժողովը բացված հրատարակեց, կարդացվեց ս. սինօդի օրագրութիւնը, որով բեկանվում է մարտի 8-ի ժողովը, և նշանակվում է ապրիլի 22-ին նոր ժողով: Ժողովականները ոտի կանգնած լսեցին սինօդի կարգադրութիւնը:

Ապա նախագահի առաջարկութեամբ՝ ընտրվեցան ժողովի կողմից երկու ատենադպիրներ՝ արձանագրելու համար նիստի գրառումները:

Մի քանի ձևական մանրամասնութիւնները աւարտելուց յետոյ՝ սկսվեց բուն ընտրութեան գործը: Առաջարկվեցան թեկնածուներ՝ պ. Աբգար Յովհաննիսեան և պ. Գրիգոր Արծրունի:

Քուէտուփերը դրված էին ս. սեղանի առաջ, որի երկու կողմից կանգնած էին ընտրված ատենադպիրները: Ժողովի խնդրելով ինքն սրբազան Աղաւնեան՝ նստեց սեղանի մօտ և ինքն անձամբ տալիս էր մօտեցող պատգամաւորներին քուէի գնդակները, և պատգամաւորները ստորագրելով առանձին թերթի վրա՝ քուէ էին տալիս:

Քուէարկութեան մասնակցեցին 103 պատգամաւորներ,—այսինքն թեմի բոլոր պատգամաւորները,—մի փաստ, որն արդէն ամենապերճախօս ապացոյց է թէ որպիսի արտասովոր հետաքրքրութիւն էր յարուցել ընտրութիւնը ամբողջ թեմում:

Քուէարկութիւնը աւարտելուց յետոյ ինքը սրբազան նախագահը համարեց քուէները, որից երևաց, որ պ. Գրիգոր Արծրունին ստացել է՝ 58 սպիտակ և 44 սև, իսկ պ. Աբգար Յովհաննիսեան 51 սպիտակ և 51 սև:

Իսկոյն կազմվեց արձանագրութիւն և նախագահ սրբազանը պաշտօնապէս յայտարարեց, որ Թիֆլիսի թեմի պատգամաւոր է ընտրված պ. Գրիգոր Արծրունի և նրա փոխանորդը՝ պ. Աբգար Յովհաննիսեան:

Ապա մի քանի խօսք ասելով թեմական պատգամաւորի պարտաւորութեան մասին, և քարոզելով հաշտութիւն և խաղաղութիւն՝ սրբազանը փակեց նիստը ժամը 2-ին: Ժողովն անցաւ օրինակելի կարգապահութեամբ և խաղաղ կերպով:

Թող ներվի մեզ մի քանի խօսք էլ ասելու և աւելացնելու, որ երբ պ. Գրիգոր Արծրունին դուրս եկաւ վանքից՝ պարսպից դուրս սպասող աչագին բազմութիւնը, մի սիրտ մի հոգի դարձած, օդը թնդացրեց աշխալի կեցցէներով, յայտնելով իր գոհունակութիւնը պ. Արծրունու ընտրութեան առիթով:

Մենք պարտք ենք համարում, հակառակ համեստութեան կանոնների, այդ փաստը արձանագրել „Մշակի“ էջերում, որովհետև անպայման յարգում ենք ժողովրդի զգացերը, համակրութիւնը, որ մի և նոյն ժամանակ համակրութեան քուէ է դէպի գաղափարը, դէպի ամբողջ կուսակցութիւնը, և դէպի նրա պարագլուխը:

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

—

Մի ամիս ևս, և դպրոցական կեանքի մէջ կը սկսվի մի տեսակ շարժում, խլրտում. քննութիւնները կը վերջանան, պէտք է կազմվեն նոր ուսուցչական խմբեր, տեղի կունենան ընդհարում, մրցութիւն...

Այս բոլոր գործերի մէջ ամենածանր պատասխանատուութիւնն ընկնում է աւագ-ուսուցչի վրա, որովհետև նա է, որ պիտի ուսուցիչների մէջ համերաշխութեան օղակ հանդիսանայ, նա է, որ դպրոցի տնտեսական դրութիւնը պիտի յարմարեցնի ուսուցիչների պահանջին, որ հոգաբարձուներին պիտի համոզի դպրոցի բիւջէն մեծացնել և այլն. ասում ենք ամենամեծ պատասխանատուն աւագ-ուսուցիչն է, բայց մի քանի դէպքերում այդ պատասխանատու անձը զրկված է ձայնից:

Մեր դպրոցների կանօնադրութեան համաձայն ուսուցչական խումբ կազմում է աւագ-ուսուցիչը, ապա ցուցակը ներկայացնում է հոգաբարձութեան, իսկ հաստատութեան համար թեմական տեսչին. մինչդեռ տնտեսական մասը հոգաբարձութեան ձեռքումն է:

Արդ, ինչ կարող է լինել:

Դիցուք հոգաբարձուներից մի մասը աւագ-ուսուցչի կազմած խմբին չէ հաւանում յայտնի պատճառներով. ձայնի առաւելութեամբ կը կազմեն մի այնպիսի բիւջէ, որով չէ կարելի իրագործել աւագ-ուսուցչի նախագիծը:

Օրինակով խօսենք. մի գիւղ, որն ունի երկսեռ դպրոց 7 բաժանմունքներով, եկամուտ ունի 2500 րուբլի. այդ մուտքով կարելի է երկրորդ կարգի դպրոց պահել, որի դէմ ամենքը բողոքեցին: Աւագ-ուսուցիչը ուզում է վերածել առաջին կարգի, որ կարողանայ լաւ ռոճկով ընտիր խումբ կազմել. հոգաբարձութիւնը իր բիւջէն չէ ուզում մեծացնել. «Մենք աւել տալ չենք կարող, ասում են նրանք, այս ինչները Բ. կարգով համաձայնվում են»: Իսկ նրանց ակնարկածը աւագ-ուսուցչի ցանկից դուրս է մնացել: Որովհետև աւագ-ուսուցիչը ոչինչ ձայն չունի տնտեսականի մէջ, ակամայից կամ ինքը պիտի հրաժարվի, կամ համաձայնվի երկրորդ կարգով խումբ կազմել իր ցանկութեան հակառակ:

Աւագ-ուսուցչի այդ դրութիւնն անտանելի է և վնասակար դպրոցի ուսումնականին, որովհետև եթէ մի օր հոգաբարձութիւնը (կամ սրա մի մասը) իր անձը նեղութեան չենթարկելու համար բա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՄԲԱՏ ՇԱՀ-ԱԶԻԶԵԱՆԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԻ ՏՕՆԵԼԸ ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

—

Ինչպէս հեռագրել եմ, ապրիլի 9-ին, Մօսկվայում տօնվեց հանդիսաւոր կերպով Սմբատ Շահ-Ազիզեանի մանկավարժական և գրականական գործունէութեան երեսնամեակը: Յօբելեարի բնակարանի փոքր լինելու պատճառով նրա բարեկամները, ծանօթները, նախկին աշակերտները և գործունէութիւնը յարգողները հաւաքվել էին նրա վաղեմի բարեկամ Յ. Տէր-Յակոբեանի բնակարանը: Բաւական ընդհարձակ դահլիճը զարդարված էր ծաղիկներով, ճակատի պատի վրա կախված էր Շահ-Ազիզի իւղաներկ պատկերը, որի առաջ ծաղիկների և կանաչեղենի մէջ դրված էր ամբիօն. ժամը մէկից քիչ անց դահլիճը մտաւ յօբելեարը. ներկայ եղողները տեղներից վերկացան և դահլիճը թնդաց ծափահարութիւններով ու կեցցէներով: Օրիորդներից և երիտասարդներից կազմած երգեցիկ խումբը երգեց «Ազնիւ ընկեր» երգը, որից յետոյ նորից թնդացին կեցցէներ»: Այնուհետև պ. Շահ-Ազիզը նստեց ամբիօնի դիմաց դրած բազկաթոռի վրա: Ամբիօն բարձրացաւ նրա վաղուցվայ բարեկամ պրօֆէսօր Ն. Ներսէսեանց, որն ասեց մի գեղեցիկ և ամփոփ ճառ, որը մօտաւորապէս բերում ենք այստեղ.

«Բարոյական սկզբունքների և իդէալների ներկայ անհաստատ ժամանակում հազուագիւտ երևոյթ է մի մարդու 30-ամեայ ազնիւ և բազմաօգուտ գործունէութիւնը տօնել: Այսօր մենք ներկայ ենք այդպիսի մի բացառական հանդիսին: 30 տարի սրանից առաջ աւարտելով ձեր ուսման ընթացքը մեծատոհմ Լազարեանների լիցէօնում, դուք անմիջապէս նուիրեցիք ձեզ հասարակութեան ծառայելուն թէ խօսքով՝ ինչպէս մանկավարժ վերոյիշեալ ուսումնարանում, թէ գրչով՝ ինչպէս հրապարակախօս-բանաստեղծ: Ըստ երևոյթին մանկավարժութիւնը մի դիւրին և աննշան գործ է, բայց ով փոքր ի շատէ ծանօթ է այդ գործին, նա գիտէ դրա դժուարութիւնները, մեծ և վսեմ հասարակական նշանակութիւնը: Մանկավարժը պիտի լինի և հոգեբան: Մանկավարժի տաղանդից է կախված մանուկ երեխաների բարի ձրգտումներին և մաքի նշոյլներին տալ կանոնաւոր ուղղութիւն, պատրաստել հասարակութեան համար ազնիւ և պիտանի անդամներ: Տեղը չէ այստեղ խօսել ձեր դաստիարակութեան ուղղութեան և նրա գլխաւոր հիմունքների մասին: Ես կամենում եմ ուշադրութիւն դարձնել միայն մի կողմի վրա, այն է՝ դաստիարակչական հիմնական սկզբունքի՝ թարմ և ջերմեռանդ սէր դէպի մանուկ աշակերտները: Այդ շարժառիթից դրդված դուք 30 տարի շարունակ աշխատել էք ցանել նրանց մանուկ սրտերում ճշմարտութեան, մարդասիրութեան և բարութեան սերմերը: «Ճանաչել ամեն մի անհատի հոգեկան շարժերը, ասում էք դուք ձեր գրվածներից մէկում, նշանակում է ահագին մանկավարժական արծաթադրուխ ձեռք բերել և հասնել կանոնաւոր դաստիարակութեան»: Ամենայն արդարութեամբ կարող էք այժմ ասել որ ձեր դաստիարակութիւնը ծագեցրել է ձեր բազմաթիւ աշակերտների մէջ մարդկային գեղեցիկ յատկութիւններ և մանաւորապէս անձնայարգութիւն և անձնագիտութիւնը, որ ամեն մի բարեկիրթ հասարակութեան պայմաններից մէկն է: Ձեր մանուկ աշակերտները իրանց նուրբ զգացմունքներով հասկանում էին ձեր դէպի նրանց ունեցած խնամքն ու սէրը, այդ սէրն է պատճառ որ ձեր աշակերտների սրտում մնում է դրոշմված ձեր բարոյական պատկերը:

«Դառնալով դէպի ձեր գործունէութեան միւս ասպարէզը, որն աւելի հասարակական նշանակութիւն ունի, առաջին քայլից աչքի է ընկնում այն դերը, որ դուք կատարել էք աշխարհիկ լեզուի մշակման հարցում: Ամենայն մարդ այժմ լաւ ըմբռնում է աշխարհիկ լեզուի նշանակութիւնը, բայց երեսուն տարի առաջ այս ամենապարզ ճշմարտութիւնը մեծ կասկածանքի տակ էր: Ո՞վ չը գիտէ վաթսունական թւականներում տեղի ունեցած կրքոտ կռիւը հին և նոր լեզուի պաշտպանների մէջ: Առաջ բերելով ձեր խօսքերը. «Հնաձև գրականական կեղծ ուղղութիւնը մի այնպիսի վեհարան էր ստեղծել իր համար, որ կարող էին մնալ նրա մէջ մի քանի առանձնաշնորհ մարդիկ, իսկ ուսեալ, աբխալուղը և չուխան վաղուց արդէն աքսորված էին այդ վեհարանի շեմքից:» Հէնց այդ ժամանակ «Հիւսիսափայլի» դրօշակի տակ կազմվեց մի թէև սակաւաթիւ, բայց տաղանդներով ուժեղ խումբ, որը պաշտպան հանդիսացաւ աշխարհիկ լեզուի, ինչպէս կենդանի և կեանքին համապատասխանող պահանջներին: Բայց որպէս զի այդ կենդանի լեզուն կարող լինէր ծառայել մատենագրութեան, հարկաւոր էր նրան մշակել, գեղարուեստական ձև տալ և լօգիկական կապ հաստատել: Դուք վերոյիշեալ սակաւաթիւ խմբից մէկն էիք, որ մեծ դեր կատարեցիք այդ նոր լեզուի գեղարուեստական մշակելում: Դուք առաջինն էիք, որ տուիք հասարակութեան մի պօէմա դիւրամատչելի լեզուով գրած, մի և նոյն ժամանակ հարուստ վսեմ գաղափարներով: Թէ ո՞ր աստիճան իրաւացի էիք սպասելով աշխարհիկ լեզուից օգտաւէտ հետևանքներ հասարակութեան զարգացման գործում, դրա պերճախօս ապացոյցն այն է, որ ձեր լիրիկական բանաստեղծութիւններից շատերը դարձել են ժողովրդի սեփականութիւն և երգվում են թէ մեծատուն հայի պալատներում և թէ աղքատ հայի խրճիթում: Անկասկած հայոց գրականութեան ապագայ անաչառ պատմաբանը ձեզ պէտք է տայ առաջնագոյն և պատւաւոր տեղերից մէկը նրա մէջ:

«Դառնալով այժմ ձեր գրածների բովանդակութեանը, նրանց գաղափարներին ու մտքերին, ես պէտք է արձանագրեմ նրանց ժամանակակից հասարակական մեծ նշանակութիւնը: Չը կայ մի առաջադէմ գաղափար, որ արձագանք չը գտնէր ձեր գրուածների մէջ: Այն բոլոր գաղափարները որ քարոզել էք դուք վաթսունական թւականներում, այժմ ամենապարզ և անհերքելի ճշմարտութիւն են համարվում: Բայց եթէ աչքի առաջ ունենալ, որ այն ժամանակ մեր հասարակութիւնը ախական խաւարի և անշարժութեան մէջ էր, որ եւրոպական գիտութիւնը նոր էր մուտք գործում մեր մէջ առաջադէմ գաղափարներով ոգևորված սակաւաթիւ ինտելիգենցիայի շնորհիւ, հասկանալի կը լինի ձեր քաղաքացիական քաջութիւնը և հասարակութեան մատուցած ձեր ծառայութիւնը: Յայտնի է պատմութիւնից, որ ամեն մի պարզ գաղափար ստանում է հասարակութեան ինքնագիտակցութեան մէջ պատշաճաւոր տեղ միայն երկար կռիւ մղելուց յետոյ. և անշուշտ հասարակութիւնը երախտապարտ պէտք է լինի այն գործիչներին, որոնք աջակցում են այդ գործին:

«Վերջացնելով խօսքս պարտք եմ համարում հրապարակով յայտնել ձեր անձնաւորութեան մի մեծ յատկութիւնը. ձեր մասնաւոր կեանքը և գործերը միշտ համապատասխան են եղել ձեր քա-

րեհաճի բիւջէն փոքրացնել 500 րուբլով, աւագ-ուսուցիչը ստիպված պիտի լինի մի դասարան փակել. մինչդեռ եթէ նա հոգաբարձական նիստերում ներկայ լինելու և մի ձայնի իրաւունք ունենար, կը յաջողէր նրան աւելի յարմար նախահաշիւ կազմել: Այս իրաւունքը պէտք է տալ աւագ-ուսուցչին այն պատճառով, որ մեր դպրոցների 5/6 մասի տնտեսական եկմուտը ուսուցիչների ձեռքով է անցնում. նուիրատուութիւն, աւետիք, եկեղեցական վիճակի դրամներ ուսուցչի միջնորդութեամբ են ստացվում, իսկ ներկայացումներ, երեկոյթներ, պարահանդէսներ բացառապէս ուսուցիչների ձեռքով են կատարվում:

Տնտեսական գործերում այսքան աջակցողին միթէ պիտի զրկել գոնէ մի ձայնից:

Քանի որ ուսումնական տարին չէ վերջացել, հրաւիրում ենք ում հարկն է ուշադրութիւնը այս կարևոր հարցի վրա:

Ուսուցիչ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀԱՒԱՏԱԼ

Անանուն թերթը չարունակում [illegible] զրպարտել «այժմեան կաթողիկոսացուներին» [illegible] կարող մոռանալ մարտի 8-ի ընտրութիւն[illegible] մասին ահա ինչ է բացադանչում. «Այդ [illegible] թեամբ վերջնականապէս որոշվեց թէ ո՞ր[illegible] առաջնակարգ և առաջընթաց մասի ցա[illegible]ը, թէ ինչ անձնաւորութիւն է կամենում [illegible] տեսնել իր հայրապետական գահի վրա:»

Նախ՝ մարտի 8-ի ժողովը, ո[illegible]ն մեր «աւանդապահները» ջանում էին [illegible]ել իրանց ընտրողներին, որ իբր թէ [illegible]լած էր կառավարութեան կողմից, փ ո ւ չ [illegible]րաւ:

Երկրորդ՝ եթէ մինչև անգամ այ[illegible] ապօրինի չը համարվէր, չէ՞ որ պ. Ս[illegible]նի աջակցութեամբ, պատգամաւոր ընտ[illegible] Աբգ. Յովհաննիսեան:

Իսկ ո՞վ էր պ. Աբգ. Յովհաննիս[illegible]րեալը: Եթէ հաւատանք իրան, նախ և [illegible]այրիկն էր, որին առաջին անգամ էր չ[illegible] Արձագանքը» կաթողիկոսացուների ցու[illegible] Մենք, ի հարկէ, դրան հաւատ չենք կա[illegible]այել և հաւատացած ենք, որ պ. Աբգար [illegible]խեան պ. Սպանդարեանի հետ ուրիշ գաղ[illegible] ունեն կապած և իրանց իսկական [illegible]ծուին ծածկում են Հայրիկի պաշտելի ան[illegible]կ:

Մենք երբէք չենք հաւատայ, որ [illegible]անդարեան երբ և իցէ սատանայիտ արտասանի Հայրիկի անունը: Հէնց այս տարի պ. Սպանդարեանց փորձ փորձեց Հայրիկի մասին յուսահատեցնող լուրեր տարածել, իբր թէ «այդ պառաւեալ ծերունին» անդամալոյծ է եղել և այլն: Անանուն թերթի փորձը հասկանալի էր. նա չէր համարձակվում անմիջապէս յարձակվել մի՛ ամենքիս համար սուրբ անձնաւորութեան դէմ, գիտենալով որ ազգի ը ն դ հ ա ն ո ւ ր կաթողիկոսական թեկնածուն ն ա է, որի դէմ յարձակվել է անանուն թերթը իր գոյութեան առաջին տարուց սկսած (1884-ից): «Արձագանքի» պ. խմբագրին այդ բոլորը շատ լաւ յայտնի է: Պ. Աբգ. Յովհաննիսեան չէր կարող մոռանալ այն զայրոյթը, որ պատճառել էր անանուն թերթը թէ ռուսահայերի և թէ տաճկահայերի մէջ իր ընթացքով Հայրիկի դէմ: Ահա և վանից ուղղված հեռագիրը (տես «Արձագանք № 15, 1884 թ.):

Ապրիլի 12-ին, երեկ. 5 ժ.

«Խրիմեանի դէմ անանուն թերթի հրատարակած զրպարտական լուրերից ժողովուրդը սաստիկ յուզված՝ միտինգ գումարելով ճառախօսութեամբ այրեցին անանուն թերթը.» և տակն էլ խմբագրութիւնը աւելացնում է Trop d'honneur! Եւ, իրաւ, որ այդ պատիւը շատ շատ մեծ էր անանուն թերթի համար:

Ոչ, անկարելի է, որ Աբգ. Յովհաննիսեանցի առաջին թեկնածուն լինէր Հայրիկը և Սպանդար Սպանդարեան աջակից լինէր Աբգ. Յովհաննիսեանին:

Մեզ կը պատասխանեն. միթէ այն բոլորը ինչ գրել է անցեալում «Արձագանքը» անցեալ կաթողիկոսական ընտրութիւնների վերաբերմամբ, ամենայաւ գրաւականը չէ՞, որ Աբգ. Յովհաննիսեան բուն Խ ր ի մ ե ա ն ա կ ա ն է և գաղտնի դաշն կապելիս Սպանդարեանի հետ, առ երես հրաժարվել է իր իսկական թեկնածուից—Հայրիկից: Շատ կարելի է, որ Սպանդարեանից անգամ պ. Յովհաննիսեան ծածկում է իր թեկնածուին, բայց մենք պնդում ենք, որ մենք «Արձագանքի» մէջ անցեալում գրուածները կաթողիկոսական հարցի մասին ոչ մի գրաւական չենք կարող համարել:

Մի և նոյն «Արձագանքն» էր, որ Ն ե ր ս է ս ի ց յետոյ Խրիմեանի թեկնածութիւնն էր առաջարկում, այժմ... Այժմ «Արձագանքը» անցեալ տարվանից սկսած աշխատում էր հետևել Աշըգեանի բոլոր մ ե ծ գ ո ր ծ ե ր ի ն, արձանագրել նրանց և ամենայն զգուշութեամբ առաջ մղել Աշըգեանի թեկնածութիւնը:

«Արձագանքը» անցեալում շատ բան է գրել....

Պ ա ր զ է, թէ ինչու «Մշակի» խմբագիր Արծրունին 1884 թւին իրաւունք է ունեցել իր կողմից պատգամաւոր առաջարկել պ. Ա. Յովհաննիսեանին, (և ոչ թէ իր մեղքն է կամեցել քաւել) իսկ այժմ նրան էլ չէ կարող հաւատալ, որովհետև «Մշակին» հակառակ նորաբողբոջ կուսակցութիւնը կազմվել է այնպիսի իրար հակասող, իրար չը հաւատացող, իրար ատող խառնիճաղանճ անձինքներից, որոնցից կարծես ոչ մինը չէ հաւատում միւսին:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, ապրիլի 20-ին

Կարդացի «Մշակ» լրագրի № 42-ի մէջ պ. Կարա-Մուրզայի «Վիէննայի միջազգային երաժշտական-թատերական ցուցահանդէսը» վերնագրով յօդուածը: Այդ յօդուածը, ինչպէս գրութեան եղանակից երևում է, անաչառ չէ և որքան մենք հետևեցինք նրան կարդալու ժամանակ և դիտեցինք, եկանք այն համոզման, որ պ. Կարա-Մուրզա՝ յիշելով մեր մէջ յայտնի երաժիշտ-հեղինակ պ.պ. Չուխաճեանի, Շահլամեանի, Տրուֆֆիի, Բիանկինիի, տէր-Եգնիկի, Եկմալեանի և հանգուցեալ Կանաճինեանի անունները, որոնք հայկական և եւրոպական երաժշտական գրականութեան մէջ յայտնի են իրանց երկերով և աշխատել են իրանց կարողութեան չափ հայկական երգեցողութեան անդաստանը ծաղկեցնել,—վստահութիւն ունի քննադատի պաշտօն ստանձնել և անհասկանալի նախադասութիւններով, ընդհանուր խօսքերով և առանց փաստերի, դրական եզրակացութիւններ է անում, ասելով, թէ այդ պարոններից մէկի գրածը ա ն ա ջ ո ղ է, միւսի փորձերը ա ջ ո ղ վ ա ծ չ ե ն, երրորդի գրածը բ ո լ ո ր ո վ ի ն ս խ ա լ է, չորրորդինը ռ ո ւ ս ա կ ա ն է հ ն չ ո ւ մ, Պետերբուրգինը մ ի բ ա ն չ է, հինգերորդինը մ ե զ յ ա յ տ ն ի չ է, Կ. Պօլսինը՝ միաձայն է, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեանը, որ գրել է եւրոպացի, չը գիտեմ ո ր չ ա փ ա ջ ո ղ վ ե լ է. իմ գրածներիցս էլ, ասում է չը կայ ոչինչ տպված և այլն: Նա դրանով նպատակ է ունեցել հաչակել իրան երաժշտական ասպարիզում որպէս հեղինակաւոր և հայոց ազգի մէջ նա որպէս միակ անձը, որը տեղեակ և լաւ հասկանում է արևելեան-հայկական երգեցողութեան ոգին և քաջ գիտակ է եւրոպական երաժշտութեան: Ասածիս ապացոյց թող լինի այն, որ նա անձնազոհութեամբ առաջարկում է իր ծառայութիւնը համաշխարհային ցուցահանդիսի համար երգեցիկ խումբ կազմելու: Մենք պ. Կարա-Մուրզայի գիտութեան և հմտութեան չափը գիտենք, շատ երգեցիկ խմբեր լսել ենք օպերայի ժամանակ, լսել ենք և՛ Սլավեանսկու և Կարա-Մուրզայի կազմած երգեցիկ խմբերը և համեմատելով միշտ եկել ենք այն եզրակացութեանը, որ վերջինս կարէք ունի կանոնաւոր խումբ կազմելու համար դեռ կատարելագործվելու: Ամեն մի ճշմարիտ և գործին տեղեակ երաժիշտ՝ Կարա-Մուրզայի խմբի երգեցողութիւնը լսելուց յետոյ՝ նոյնը կասէ մեզ հետ: Իսկ թէ որքան գիտէ և ինչպէս ըմբռնել է նա հայկական եկեղեցական երաժշտութեան ոգին, այդ երևում է նրանից, ն ա խ՝ որ նա ասում է իր յօդուածում, ո չ ի ն չ չ ո ւ ն ե ն ք ցուցահանդէսին ներկայացնելու համար, քանի որ ունենք մեր հայերից աւանդված-մնացած 1826 հատ ընտիր շարականներ և 500-ի չափ էլ հոգևոր երգեր, տ ա ղ ե ր, ա լ է լ ո ւ ք, կ ց ո ւ ր դ ն ե ր, մեղեդիներ և այլն: Գալով Տէր-Եգնիկի գրած ս. պատարագի քառաձայն երգեցողութեան, որը նորերս գրել է և ինչպէս լսում ենք մտադիր է տպագրութեամբ լոյս ածել, և որը անցեալ տարի Ներսիսեան դպրոցի երգեցիկ խումբը սկսել էր երգել Վանքի մայր-եկեղեցում,—կարող եմ համարձակ ասել, որ նա իր կանոնաւորութեամբ պակաս չէ, քան թէ սրանից երեք տարի առաջ Կարա-Մուրզայի խմբի երգածը նոյն եկեղեցում, որին լսելու բաղդ ենք ունեցել: Իսկ ինչ վերաբերվում է Վիէննայի միջազգային երաժշտական-թատերական ցուցահանդէսին մասնակցելուն, ահա մեր կարծիքը: Ուրախալի և միանգամայն ցանկալի է, որ մենք հայերս էլ մասնակցէինք այդ ցուցահանդիսին մեր կարողութեան չափ:

Իւրաքանչիւր ազգ, որը կամենում է մասնակցել մի այդպիսի համաշխարհային ցուցահանդիսին, անշուշտ նա նպատակ ունի հանդէս բերելու իր մէջ եղած ընտիր ազգային երկերը և նրանց երգեցիկ խմբերի միջոցով կամ նուագելով ներկայացնել հասարակութեան. այդ աւելի հետաքրքիր կը լինի և մեզ կոչենայ, քան թէ եւրոպական յայտնի երաժիշտ-հեղինակների ընտիր երաժշտական երկերը վերցնել և երգել: Ոչ առաջին և ոչ վերջին դէպքերում մենք գերազանցել կարող չենք և մեր արածի ունեցած աջողութիւնը կրիտիկայի դիմանալ կարող չէ, բայց եթէ կամենում ենք մասնակցել, անշուշտ մեր ունեցածով, մեր սեփական երգերով ու եղանակներով, պէտք է մասնակցենք: Այժմ քանի որ ուշ է, շատ բան կարելի չէ անել, ուստի, մեր կարծիքով, պէտք է բաւականանալ հայոց հին եղանակներից—շարականների, տաղերի, հոգևոր երգերի, ստեղիների, մեղեդիների, գանձերի, ժողովրդական երգերի և ազգային նոր երգերի քաղուածքներ անել, նշանակ հրատարակել և առանձին ու խմբովին երգել տալով, նուագելով մասնակցել: Մինչև անգամ կարելի է նրանցից հայկական մի համերգ կազմել, որը մեր կարծիքով, բաղկացած պէտք է լինի երեք մասերից. ա ռ ա ջ ի ն մ ա ս ը—շարականներ, ե ր կ ր ո ր դ ը ժողովրդական երգեր և ե ր ր ո ր դ ը ազգային նոր երգեր: Այսպիսի մի ծրագրով կազմած համերգով կարելի է ծանօթացնել և գաղափար կազմել տալ օտարներին մեր նախնեաց շա-

---

բռնած բարոյական սկզբունքներին: Դուք 30 տարի անընդհատ քաջութեամբ էք պահել ճշմարտութեան դրօշակը, չէք շեղվել և նրան չէք դաւաճանել: Եւ ահա այսօր ձեր գործունէութիւնը և տաղանդը յարգողները իրանց սրտակից խորին շնորհակալութիւնն են յայտնում, բարեմաղթելով երկար կեանք, առողջութիւն, որ շարունակէք մի և նոյն եռանդով ձեր գործունէութիւնը: Միայն խօսքերով չեն յայտնում նրանք իրանց երախտագիտութիւնը, այլ և գործով. նրանք հանգանակել են մի գումար գրականական ֆոնդ *) կազմելու, որի կազմակերպութիւնը և գործադրութեան եղանակը յանձնվում է ձեր տնօրինութեան: Ապագայ հայ հեղինակը ստանալով այդպիսի ֆոնդից օժանդակութիւն, թող մտաբերէ ձեր բարոյական օրինակը և իմանայ, որ հայոց հասարակութիւնն այն աստիճան ինքնաճանաչութեան է հասել, որ գիտէ գնահատել իր ազնիւ ու տաղանդաւոր գործիչներին:»

Գ. Ն. Ներսէսեանի ճառը ընդունվեց մեծ ոգևորութեամբ. ապա սկսեցին կարդալ զանազան ուղերձներ. 1) պ. Յ. Տէր-Յակոբեան Մոսկվայի հայ հասարակութեան կողմից. 2) տ. Ն. Ժամհարեան Մոսկվայի հայ կանանց կողմից. ուղերձի մէջ ի միջի այլոց ասված էր, որ վաղուց արդէն, դեռ V դարից, հայ կինը գործում է հասարակական կեանքում: Աստուած ստեղծել է կնոջը մարդուն հաւասար և Շահ-Ազիզը հետևելով այդ սկզբունքին՝ եղել է կանանց հարցի պաշտպան: Տիկնոջ թէ ամբիոն ելնելը և թէ ուղերձի վերջացնելն ընդունվում է ամենաբուռն ծափահարութիւններով. 3) պ. Տ. Յովհաննիսեան կարդում է Մոսկվայի ուսանողութեան կողմից ուղերձ. 4) պ. Պարոնեան՝ Շահազիզի աշակերտների կողմից. պ. Աւետիս Քալանթար, որը պատգամաւոր էր եկած Պետերբուրգից, կարդում է 5) Պետերբուրգի հայ հասարակութեան ուղերձը, 6) Պետերբուրգի հայ ուսանողութեան և 7) հեռագրով նրան յանձնած Բագուի հայ հասարակութեան ուղերձը. 8) պ. Բուդաղեան, որ եկած էր պատգամաւոր Նոր-Նախիջևանի հայերի կողմից, կարդում է մի զգացված ուղերձ Նոր-Նախիջևանի հայ հասարակութեան կողմից. պ. Տէր-Յակոբեան կարդում է ուղերձներ. 9) Բարեգործական ընկերութեան Շուշու ճիւղից, 10) Ներսիսեան դպրոցից, 11) Բագուի Մարդասիրական ընկերութիւնից. 12) Յօբելեարի հայրենի Աշտարակ գիւղի հասարակութիւնից. վերջին ուղերձի մէջ ասված է, որ հասարակութիւնը վճռել է Շահ-Ազիզի անունով մի ստիպենդիա հիմնել Երևանի թեմական դպրանոցում. 13) պ. Խս. Ժամհարեան կարդում է Թիֆլիսի հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութեան ուղերձը. պ. Բարխուդարեան կարդում է ուղերձներ Գրիգոր եպ. Աղափիրեանի, Յուսիկ վարդապետ Մովսիսեանի, Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայ» ամսագրի խմբագրութիւնից և պ. Պերճ Պռօշեանից: Այս վերջինը նուիրում է Շահ-Ազիզին իր բոլոր հեղինակութիւնները և ուղերձը գրված էր Աշտարակի բարբառով: Ուղերձի ծիծաղաշարժ բովանդակութիւնը դուր եկաւ հասարակութեան և նա նորից կարդացվեց ճաշի ժամանակ: Ստացվել էին մօտ 150 հեռագիրներ, որոնք կարդացվեցան թէ վերոյիշեալ ուղերձների կարդալու ընդմիջումներում և թէ ճաշի ժամանակ. հեռագիրներ ուղարկված են Թիֆլիսի բոլոր հայ լրագիրների խմբագրութիւններից (բացի «Արձագանքի»?), զանազան քաղաքների և գիւղերի հասարակութիւններից, ուսումնարաններից, Բարեգործական հիմնարկութիւններից, բարձրաստիճան հոգևոր անձերից, մասնաւոր անձերից, տիկիններից և օրիորդներից և այլն և այլն: Մեծ փուրոր արեց Ալէքսանդրոպոլի աշուղներից (որոնցից 4 կոյր են) ուղարկած հեռագիրը: Պ. Ծատուրեան կարդաց Շահ-Ազիզին նուիրած մի բանաստեղծութիւն: Այնուհետև ամբիոն բարձրացաւ մի ռուս ուսանող, պ. Վեսելովսկի (պրոֆէսորի որդին), որը Լազարեան ճեմարանում եղել է Շահ-Ազիզի աշակերտ: Պ. Վեսելովսկի խօսեց հայոց գրականութեան ապագայ դերի մասին ընդհանուր գրականութեան մէջ, և յոյս յայտնեց, որ նա նրա մէջ կը բռնի պատշաճաւոր տեղը. ճառը վերջացրեց նա Շահ-Ազիզի «Երազի» շատ աջող ռուսական թարգմանութիւնով: Այնուհետև խօսեց տէր-Ղազար Յովսէփեան: Ապա վերկացաւ Շահ-Ազիզը. նա ասեց, որ մայրենի լեզուի սէրն է, որ գրաւել է հասարակութիւնը՝ տօնելու իր գործունէութեան երեսնամեակը. նա յիշեց, որ երբ Ստեփանոս Նազարեանց սկսել էր «Հիւսիսափայլ» հրատարակել, այն ժամանակ աղքատ էր թէ գրականութիւնը և թէ հասարակական ինքնաճանաչութիւնը, այժմ այն չէ. անկասկած ազգը առաջադիմում է. ի հարկէ, ինքնախաբէութիւն կը լինէր ասելու, որ հայ ազգը հասել է այն աստիճանին, ինչ որ եւրոպական ազգերն են, բայց ըստ ռուսերէնի, «каждому свое»: Ապա մի քանի կէտերի վրա սա կանգնելով, յայտնեց նա ողջոյն հեռաւորներին և ներկայ եղողներին. նա ընդհանուրին շնորհակալութիւն արեց ժողովրդական ասացուածքով՝ «որդի ջան, շատ ապրիս, մուրազիդ համնես»: Աւելորդ է ասել թէ ինչ բուռն ծափահարութիւններով ընդունվեց այս ճառը: Երգեցիկ խումբը երգեց «Հանգիստ իմ անուշ» այնպէս, որ պատիւ է անում թէ խմբին և թէ խմբի կառավարիչ պ. Սպենդիարեանցին: Այս երգով ժամը 3-ին վերջացաւ հանդիսի մի մասը: Ժամը վեցին եօթանասնաչափ՝ մարդ թէ կին ժողովվել էին «Էրմիտաժ» հիւրանոցը ճաշին: Ճաշի մենիւն գեղարուեստական կերպով նկարել էր նկարիչ պ. Սուրէնեան, բայց զանկվայ տօների պատճառով չէին կարողացել ժամանակին տպագրել. տօներից յետոյ նա կը տպագրվի և կը բաժանվի ճաշին ներկայ եղողներին: Ճաշի ժամանակ, ինչպէս վերևում յիշեցինք, կարդացին հեռագիրների և ուղերձների մի մասը, որը մնացել էր. առաջարկեցին զանազան կենացներ և խօսվեցան ճառեր: Խօսողներն էին բժ. Թանդեան, տիկին Բարխուդարեան, պ. Ջանշեան, բժ. Շահինեան, պ. Խս. Ժամհարեան և այլն: Պ. Աւ. Քալանթար ցանկութիւն և յոյս յայտնեց նորից լսելու Շահ-Ազիզի առժամանակ վաղուց լռած քնարի ձայները: Դրա իբր պատասխան պ. Բարխուդարեան կարդաց յօբելեարի մի նոր բանաստեղծութիւնը, որ ձօնված է հայ կնոջ: Խօսեց քանի անգամ և ինքը պ. Շահ-Ազիզը: Ճաշն աւարտվեց $9^{1}/_{2}$ ժամին. բայց ներկայ եղողները դեռ երկար չէին ցրվում, և բաժանված զանազան խմբերի, նրանք զբաղված էին մտերմական խօսակցութիւնով, երգելով, պարելով և այլն: Ցրվեցին շատ ուշ, այդ օրվայ լաւ տպաւորութիւնների տակ:

Տ. Մ.

*) Այդ ֆօնդի գումարն առայժմ հասնում է 6000 ր. որից մօտ 4000 ր. հանգանակված է Մոսկվա, 1200 ր. Բագու, 550 ր. Նիժնի-Նօվգորոդ, 400 ր. Շուշի և այլն:

բականների եղանակների, մեր ժողովրդի մէջ գործածվող երգերի և մեր նոր յօրինած կէս արեւելեան և կէս արևմտեան եղանակով երգերի հետ: Լաւ կը լինէր, եթէ համերգի ժամանակ կարդացվէր եւրոպական որ և է լեզուով համառօտ տեսութիւն հայոց երաժշտութեան և եկեղեցական երգեցողութեան մասին: Մեր ունեցած կրօնական, ժողովրդական և ազգային սեփական երգերը, որքան և հասարակ, որքան և իրանց պարզ կազմութեամբ անպաճոյճ լինեն, համեմատելով եւրոպական մշակված, կատարելագործված և զարգացման բարձր աստիճանին հասած երաժշտութեան հետ, այնու ամենայնիւ նրանք կարող են աչքի ընկնել, հետաքրքրել օտարներին, քան թէ աշխատել փոխել, հաճելի կացուցանելու նպատակով, մեր հոգևոր երգերը և կամ թէ եւրոպական երաժշտութիւնից ընտիր կտորներ վերցնել և խմբովին կամ առանձին երգել տալ և այն էլ տեղացիներից մի քանի ամսվայ ընթացքում կազմված երգեցիկ խմբերով: Դրանով մենք ցանկալի նպատակին երբէք հասնելու չենք: Մեր խօսքը մեր յայտնի երգիչ Շահլամեանի մասին չէ. նրա ձայնը հրաշալիք է, նա ինչ և երգէ, ժողովուրդը նրան յափշտակված կը լսէ և կը զմայլվի, այլ մեր ունեցած երգեցիկ խմբերի մասին է: Կարա-Մուրզայի երգեցիկ խումբը, իր արդի կազմութեամբ և այժմեան պատրաստութեամբ չէ կարող ներկայացուցիչ և արտայայտիչ լինել մի այդպիսի համաշխարհային ցուցահանդիսում և չէ կարելի սպասել, որ նա աջողութիւն ունենայ և հաճելի տպաւորութիւն թողնի ունկնդիրների վրա: Դարձեալ կրկնում եմ, եթէ հայերս պիտի մասնակցենք, նախադասելի է մեր ունեցածով մասնակցել: Եւրոպացիք աւելի հետաքրքիր և գոհ կը լինեն լսել մեր եկեղեցական-ազգային հին եղանակները, որոնց մեծ մասը կրում են արեւելեան հին երգեցողութեան տիպար, քան թէ արևմտեան եղանակներ, որոնց նրբութեամբ և աջողութեամբ արտայայտելու համար էլ կը պակասի մեզ հմտութիւն, գիտութիւն և շնորհք:

Ձայնագրութեան ուսուցիչ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Բագուից ուղարկվեց Րաֆֆայէլ Պատկանեանի համար 180 րուբլի, որ ձեռք էր բերվել մի ներկայացումից, որը տուել էր հայոց դերասանական խումբը յօգուտ ծերունի հիւանդ բանաստեղծի: Ցեղիս հայ հասարակութիւնը ձեռնարկել է մի նշանաւոր գումարի կազմելուն, որպէս զի մասամբ գոնէ ապահովացնէ բանաստեղծին: Լաւ կը լինէր եթէ Բագուի օրինակին հետևէին և միւս հայաբնակ քաղաքները և ցոյց տային որ հայերն էլ ընդունակ են վարձատրել իրանց գրական գործիչներին, մանաւանդ Գամառ-Քաթիպայի պէս բանաստեղծին, որի քնարով դաստիարակվել է մի ամբողջ սերունդ և դեռ ապագայում կը կրթվեն դրանով շատ սերունդներ:»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ ստացանք ապրիլի 20-ին Կարա-Մուրզայի հետևեալ հեռագիրը. «Իմ ստացած հեռագրից եզրակացնում եմ որ ուղևորութիւնս, հայոց երգեցիկ խմբի հետ, դէպի Վիէննա և Չիկագօ, երաժշտական ցուցահանդէսներին մասնակցելու համար՝ պիտի իրագործվի: Մանրամասները նամակով կը հաղորդեմ «Մշակ» լրագրին:»

—

Ապրիլի 19-ին, կիրակի օր, կայացաւ ԹԻՖԼԻՍԻ Առևտրական բանկի ակցիօնէրների տարեկան ժողովը, նախագահութեամբ Կ. Մ. Ալիխանովի: Ներկայ էին 68 ակցիօնէրներ: Տարեկան հաշուի ընթերցումից և վաւերացումից յետոյ, ժողովը ձեռնամուխ եղաւ բանկի պաշտօնատար անձանց ընտրութիւններին: Ընտրվեցան խորհրդի անդամներ՝ բժշկապետ Մ. Շահպարոնեանց, Ն. Փրիդօնով, Յ. Եւանդուլով, Յ. Բօտինով և Գ. Բօտինով: Իսկ վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցան՝ Պօպով, Մարկս և իշխ. Ն. Բէբութով:

—

Յունվարի 6-ի աղէտից վնասվածների օգտին ստացանք Նոր-Նախիջեանի «Դրամատիկական» ընկերութեան վարչութիւնից 25 րուբլի, նոյն նպատակով ստացանք Մոսկվայի հայ ուսանողութեան կողմից 66 րուբլի, ընդամենը 91 րուբլի, իսկ նախկին 573 ր. 83 կ. գումարի հետ ունենք 664 րուբլի 83 կոպէկ:

—

Յօգուտ Րաֆֆայէլ Պատկանեանի ընտանիքի ստացանք Երևանից պ. Վահան Ամբրահամեանցից 5 րուբլի, Դիլիջանից՝ մի խումբ նուիրատուներից 55 ր. 30 կ., և Մէրվից՝ մի խումբ նուիրատուներից 55 րուբլի: Ընդամենը 115 ր. 30 կոպ., իսկ նախկին 222 ր. 50 կ. հետ՝ ունենք այժմ 337 րուբլի 80 կոպէկ:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են ապրիլի 16-ից հետևեալը. «Այսօր Թեմիս առաջնորդն ուղևորվեց Ս. Էջմիածին, մայիսի 3-ին կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար:»

—

Ապրիլի 19-ին, «Ազով» շոգենաւով Բաթում հասան Թիւրքահայերի թեմական պատգամաւորներից հետևեալները. 1) Հմայեակ եպիսկոպոս Դիմաքսեան, Ռոդոսթոյի առաջնորդ, 2) Մեսրովբ եպիսկոպոս Սուքիասեան, Ադրիանուպոլսի, 3) Ներսէս ծ. վ. Առսլանեան, Զմիւռնիայի, 4) Յովհաննէս վ. Արշարունի, Երզնկայի, 5) Արիստակէս վ. Տէր-Սարգսեան, Տրապիզոնի փոխանորդ, 6) Պ. Գարեգին Փափազեան, Զմիւռնիայի պատգամաւոր, 7) դօկտօր Նեվրուզեան, Ռոդոսթոյի, 8) Կարապետ Փափազեան, Ամասիայի, 9) Յարութիւն Շահրիկեան, Տրապիզոնի, 10) Մաքսուդ Սանդալճեան, Անդրիանուպոլսի: Այդ բոլոր պատգամաւորները, նմանապէս և Կ. Պոլսի պատգամաւոր Տիգրան էֆէնդի Կիւմուշկերտեան, հասել են արդէն Թիֆլիս:

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Պ. Շահազիզն իր յօբելեանի ժամանակ ներկայացրած մի քանի ուղերձները գրված են եղել գրաբար լեզուով: Մի մարդ, որը միշտ մաքառել է գրաբարի դէմ, այժմ այդ լեզուով ուղերձներ է ստանում:»

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մի քանի տիրացուներ պատրաստվում են քահանայ ձեռնադրվելու: Յոյս ունենք որ սինօդը կը մերժէ նրանց խնդիրքը, քանի որ վերջին տարիներս մեր Թեմում ձեռնադրվել են արդէն 40-ից աւելի քահանաներ, որոնց մտաւոր զարգացման աստիճանը համապատասխան չէ քահանայական պաշտօնին:»

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 16-ին, կէսօրին Մեղրեցոց եկեղեցում կատարվեց տիկին Ա. Թումբէքեանի հոգեհանգիստը, որի ժամանակ խորէն քահանան յիշեցրեց, որ հանգուցեալի որդիք, իրանց մօր յիշատակը յաւերժացնելու համար՝ նուիրել են Շուշու հոգևոր դպրանոցին 200 ր., օրիորդաց ուսումնարանին՝ 200 ր., Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղին՝ 100 ր., քաղաքը ջուր բերելու համար՝ 100 ր., Էջմիածնին 100 ր., Շուշու Մեղրեցոց եկեղեցուն 300 ր., և քաղաքիս աղքատներին բաժանելու համար՝ 100 րուբլի:»

—

Վաղը, ուրբաթ օր, ապրիլի 24-ին, Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամները հրաւիրվում են ընկերութեան հերթական նիստի, որը կայանալու է երեկոյեան $7^1/_2$ ժամին: Ընթացիկ գործերի ընթերցումից յետոյ, կը կարդացվի «Երևանում հիմնվելի գինեգործական դպրոցի» մասին զեկուցումը: Կարող են ներկայ գտնվել և կ ո ղ մ ն ա կ ի անձինք:

—

«Новое Обозрѣніе» լրագիրը հաղորդում է, որ մայիսի 3-ին ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը Էջմիածնում կառավարութեան կողմից ներկայացուցիչ է նշանակված կառավարչապետի խորհրդի անդամ գաղտնի խորհրդական Ն. Ի. Պրիբիլ, որը նոյնպէս ներկայացուցիչ էր կաթողիկոսական անցեալ ընտրութիւններին, 1885 թւին:

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ երէկ ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Քաղաքս հասան 8 հոգևորական և 6 աշխարհական պատգամաւորներ: Վաղը ճանապարհ կընկնեն Թիֆլիս, իսկ այնտեղից էլ Էջմիածին, կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցելու համար:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԻԶԻ ԱՆԱՐԽԻՍՏՆԵՐԸ

—

Չը նայելով Պարիզի պօլիցիայի ջանքերին, չը նայելով, որ թէ Պարիզում և թէ Ֆրանսիական զանազան քաղաքներում կալանաւորված են մեծ թւով անարխիստներ, այնու ամենայնիւ այդ վերջինները, յայտնի անիշխանական Րավաշօլի ՚գործի քննութեան հէնց նախընթաց օրը, աջողեցին մի սարսափելի յանցանք գործել, որը սարսափի մէջ գցեց ամբողջ քաղաքը և նրա ազգաբնակութիւնը:

Այն հիւրանոցում, որտեղ կալանաւորվեց Րավաշօլ, այս օրերս տեղի ունեցաւ դինամիտային մի պայթիւն, որը շատ ցաւալի հետևանքներ ունեցաւ: Այդ հիւրանոցի տէրը, Վէրի ազգանունով, ծանր կերպով վիրաւորված է: Նրա մի ոտը ջախջախված լինելով՝ ստիպված եղան կտրել ոտը, և վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ նրա կեանքը վտանգի մէջ է: Վիրաւորված են նոյնպէս նրա կինը և փոքրիկ աղջիկը, և մի քանի այլ մարդիկ:

Այդ սարսափելի չարագործութիւնը մանաւանդ յուսահատեցնում է Պարիզի բնակիչներին նրանով, որ վերոյիշեալ հիւրանոցի պաշտպանութեան համար Պարիզի ոստիկանութիւնը կրկնապատկած ոյժերով հսկելուց յետոյ ևս, անարխիստները կարողացան իրանց չար դիտաւորութիւնը աջողեցնել, անսպաշտպան և յուսահատ դրութեան մէջ դնելով Ֆրանսիայի մայրաքաղաքի բնակիչներին:

Ֆրանսիական կառավարութեան դրութիւնն ևս նախանձելի չէ: Նա խոստացել էր պատգամաւորների ժողովի առաջ՝ կարգը և հասարակական հանգստութիւնը պաշտպանել, այն ինչ նրա գործակատարները չը կարողացան վերոյիշեալ աղէտի առաջն առնել:

Թէ Ֆրանսիայի և թէ այլ պետութիւնների լրագրութիւնը, գլխաւորապէս Պարիզում և մասամբ էլ ուրիշ երկրներում անարխիստների գործած չարիքներն աչքի առջև ունելով, ասում են թէ անարխիստների դէմ պաշտպանութեան գործը միջազգային խնդիր է, և եւրոպական բոլոր պետութիւնները միացած ոյժերով պէտք է կռուեն դրանց դէմ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ջալցբուրգեան թանգարանը ուղարկել է Չիկագօի համաշխարհային ցուցահանդէսին այն սուրը, որ կրում էր Խրիստոֆոր Կօլումբը իր նշանաւոր ճանապարհորդութեան ժամանակ:

*
* *

Գերմանական կառավարութեանը մեծ հոգս է պատճառում գաղթականութեան աճումը դէպի Ամերիկա (մինչև մարտի 31-ը գաղթել են առաւելապէս դէպի Ամերիկա մօտ 60,000 գերմանացիներ): Ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, գերմանական կառավարութիւնը մշակում է մի օրինագիծ, որով պէտք է դժուարացնի գաղթականութիւնը մանաւանդ աղքատ և բանուոր դասակարգի համար:

*
* *

Թեսալիան հեղեղել են մեծ քանակութեամբ մկներ, որոնք սպառնում են ոչնչացնել ամբողջ հունձը: Այդ պատճառով այնտեղ հրաւիրված է գերմանացի պրոֆեսոր Լէֆէր, որը իբր թէ գտել է մկներին ջնջելու միջոցը թոյնի միջոցով, Պաստեօրի մեթօդով:

*
* *

Գլադստօն մի բրօշիւր է գրել կանանց ձայնատուութեան իրաւունքի մասին: Այդ բրօշիւրը, որը պարլամենտի անդամ Սամուէլ Սմիթին գրած նամակի ձև ունի, լոյս տեսաւ Լօնդօնում ապրիլի 8-ին (20-ին): Գլադստօն յոյս է յայտնում, որ երկրորդ ընթերցանութեան ժամանակ պարլամենտը կը մերժէ պարլամենտական ընտրութիւններին կանանց ձայնի իրաւունք տալու վերաբերեալ բիլլը: Այդ բիլլը հերթական էր և պէտք է քննվէր ապրիլի 15-ին (27-ին): Գլադստօն նախ և առաջ ուղղում է իր յարձակմունքներն այն առաջարկութեան դէմ, որով պահանջվում է ձայնի իրաւունք տալ միայն չը պսակված կանանց: Գլադստօն այդ առաջարկութիւնը շատ տարօրինակ է գտնում, որովհետև, նրա ասելով, ընտանիքի մայրերի մօտ պատասխանատուութեան զգացմունքը անպատճառ աւելի պէտք է զարգացած լինի, քան օրիորդների մօտ: Առհասարակ ժողովրդական ինքնաճանաչութիւնը այնքան չէ հասունացել, որ ստիպված լինէր պարլամենտը այդ հարցով զբաղվել: Մինչև անգամ բազմաթիւ կանայք դէմ են այդ նախագծին: Նախ քան թէ պարլամենտը քուէարկէր այդ օրինագիծը, պէտք էր հաստատ իմանալ թէ արդեօք անգլիական կանանց մեծամասնութիւնը պահանջում է այն իրաւունքները, որ ուզում են նրանց տալ: Եթէ կանանց պէտք է ընտրողական իրաւունք տալ, ուրեմն լօգիկան պահանջում է տղամարդկանց հետ համահաւասար իրաւունք տալ նրանց՝ վարելու ամեն տեսակ պաշտօններ: Կան, ի հարկէ, կանայք, որոնք ընդունակ կը լինէին վարել որ և է պաշտօն, որպէս և կան 21 տարին չը լրացրած պատանիներ, որոնք ընդունակ են կատարել քաղաքացիական բոլոր պարտաւորութիւնները մեծերից լաւ: Բայց բացառութիւնը կանոն չէ: Գլադստօն չէ վախենում կանանց մրցումից, բայց երկիւղ է կրում, որ չը լինի թէ կանանց՝ տղամարդկանց հետ համահաւասար իրաւունք տալը վատ ներգործէ կանանց բնաւորութեան և գեղեցիկ սեռին յատուկ արգասութիւնների վրա:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԱՐԻԶ, 20 ապրիլի: Երէկ Պարիզում կայացած ժողովներից ամենանշանաւորն էր Ֆավիէ դահլիճում կայացած ժողովը, ուր հաւաքվել էին 3000 մարդիկ: Սօցիալիստական պատգամաւոր Լավի մի ճառ արտասանեց, որով ջերմեռանդութեամբ դատապարտում էր անարխիստների վարմունքները: Այդ խօսքերը ծածկվեցան բուռն ծափահարութիւններով: Ժողովին մասնակցողները վճիռ կայացրին՝ բանուորական օրը որոշել և բանւորներ վարձելու համար եղած գրասենեակները վերացնել: Երէկ զօրքերը վերադարձան զօրանոցները երեկոյեան 9 ժամին:

ԼԻՒՏՏԻԽ, 20 ապրիլի: Երէկ երեկոյեան սենատօր Սանլիսի և նրա որդու բնակարանների մօտ դինամիտային երկու փամփուշտներ պայթեցին. մարդկանցից ոչ ոք չը վնասվեց, բայց նիւթական վնասները նշանաւոր են:

ՊԱՐԻԶ, 20 ապրիլի: Մայիսի 1-ը առանձնապէս հանգիստ անցաւ Ֆրանսիայում. սօցիալիստների կամ անարխիստների ոչինչ ցոյցեր չեղան: Պարիզում փողոցները համարեա դատարկ էին: Բէլգիայում միտինգներ էին լինում, բայց կարգը խանգարված չէր, բացի Օբլէն քաղաքից, ուր փորձ եղաւ դինամիտով պայթեցնել բուրգօմիստրի տունը. սակայն վնասները նշանաւոր չեն: Սպանիայում նոյնպէս ժողովներ եղան, բայց հանգիստ անցան:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 20 ապրիլի: Երէկ մի քանի հազար սօցիալիստներ ժողով կայացրին, բայց ամեն բան խաղաղ անցաւ:

ԲԷՐՆ, 20 ապրիլի: Մայիսի 1-ի տօնախմբութեան ժամանակ Շվէյցարիայում ոչինչ արկածներ տեղի չունեցան: Վատ եղանակի պատճառով, Ցիւրիխի սօցիալիստները յետաձգեցին մայիսի 1-ի տօնը մինչև այն կիրակի, երբ լաւ եղանակ կը լինի:

ԲԵՐԼԻՆ, 20 ապրիլի: Բերլինում և Գերմանիայի շատ ուրիշ քաղաքներում սօցիալիստների միտինգներ կայացան, բայց անկարգութիւններ տեղի չունեցան: Եւրոպական ցամաքի վրա երէկվան տօնախմբութեանը արգելում էր վատ եղանակը:

ՀՌՕՄ, 20 ապրիլի: Երէկվան օրն Իտալիայում հանգիստ անցաւ, միայն Բօլօնիում տեղի ունեցան աննշան անկարգութիւններ: Հռօմում թագաւորական զոյգը զբօսանք կատարեց կառքով, իսկ պապը ներկայ էր պատարագին:

ԼՕՆԴՕՆ, 20 ապրիլի: Երէկ Հայդպարկում բանուորների մեծ ժողով կար, ուր հաւաքվել էին մօտ 300,000 հոգի: Դրված էին 16 ամբիոններ հռետորների համար, որոնց թւում կային գերմանական, ֆրանսիական, աւստրիական և լեհական սօցիալիստներ և կանայք:—Երէկ առաւօտեան Վուլիչեան զինանոցի պատի մօտ գտան մի սակվօյաժ, որի մէջ կային 8 շիշեր մի տեսակ նիւթով, որը նման էր կամ դինամիտին, կամ վառօդին:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Ապրիլի 21-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. .	95 ր.	60 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	46 ր. »	75 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	39 »	90 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	67 »
Մաքսային կուպօններ — . .	153 »	25 »
Արծաթ — — — . .	1 »	12 »
Բօրսային դիսկօնտներ — . .	4 »	$5^1/_2$ »
Պետ. բանկի 5% տոմս 1 շրջանի . .	102 »	75 »
— — — — 2-րդ — .	102 »	75 »
— — — — 3-րդ —	— »	— »
— — — — 4-րդ —	— »	— »
— — — — 5-րդ —	— »	— »
— — — — 6-րդ —	102 »	25 »
6% ոսկեայ ռէնտա	156 »	— »
4% ոսկեայ փոխառութիւն. . . .	— »	— »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	— »	— »
— — — 2-րդ —	102 »	— »
— — — 3-րդ —	103 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	237 »	50 »
— — երկրորդ —	219 »	50 »
Պետական երկաթուղային ռէնտա.	104 »	— »
$5^1/$ ռէնտա	— »	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	95 »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 »	62 »
Ազն. կալ. բանկի խաղարկութեան Գրաւ. թղթ. — — .	197 »	— »
$5^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի.	104 »	50 »
$4^1/_2$% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	148 »	— »
— — — թղթադ. .	101 »	75 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները. .	101 »	62 »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101 »	12 »
Օդէսայի — — .	101 »	50 »
Թիֆլիսի — — .	— »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	— »	— »
— — Քութայիսի — .	— »	— »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը խաղաղ է:

Խմբագիր-հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ **Հ. Յ. ՕՐԲԷԼԻ**

Սօլօլակսկայա փողոց, սեփական տանը №№ 15—16

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Առաւօտեան 8 ժամից մինչև 10 ժ. և երեկոյեան 4 ժամից մինչև 6 ժ. Կիրակի և տօն օրերին առաւօտեան 8 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ:

(№ 145) 39—150

Молодая особа желаетъ получить мѣсто конторщицы или въ книжномъ магазинѣ, или въ библіотекѣ, или-же въ какой либо конторѣ. Адресъ оставить въ редакціи арм. газеты „Мшакъ“.

Մի օրիորդ ցանկանում է պաշտօն ստանալ մի գրասենեակում, կամ գրադարանում, կամ վերջապէս մի գրավաճառանոցում: Հասցէն թողնել „Մշակի“ խմբագրատանը:

(№ 44.) 2—3

ՈՉՆՉԱՑՆՈՒՄ ԵՄ

Հաւատարմագիրը, որը տուել եմ ՍՈՒՐԷՆ ՆԻԿԻՏԻՉ **ՄՈՒԹԱՖԵԱՆՑԻՆ**, որը ներկայացրած է եղել կարսի նօտար Պապաջանովին, սեպտեմբերի 16-ին, 1886 թւին, № 659 ըէեստրի:

(№ 44) ԳԷՈՐԳ ԱՋՆԱՈՒՐԵԱՆ 3—3

Մ Ր Ց Ո Ղ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ“

(ВѢНСКІЙ МАГАЗИНЪ)

Գօլովինսկի պրօսպէկտ, առաջին գիմնազիայի հանդէպ, տուն Մգիվանիի:

Ստացել ենք ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գարնանային և ամառնային սեզօնի համար ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ և ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ ամենավերջին ձևի: Ապրանքների լաւութեան համար վաճառատունը լիովին երաշխաւորում է:

ԳՆԵՐՆ ԷԺԱՆ ԵՒ ԱՄԵՆՔԻՆ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ:

Խուդավէրդեան եղբայրներ

№ 28 3—5

ՉՈՒՆԻ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ո Ւ Մ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ

ՎՕԼԳԱՅԻ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

որը հիմնված է 1843 թւին, բաց արաւ գործակալութիւն, որն ընդունում է բեռներ Վօլգայով տեղափոխելու համար՝ դէպի կասպեան բոլոր նաւահանգիստները, Մօսկվա, Պետերբուրգ, Վարշավա, Րիգա, Լօձ քաղաքները և Ռուսաստանի երկաթուղային բոլոր կայարանները:

Գործակալութեան գրասենեակը գտնվում է՝ Թիֆլիսում, Սիօնի փողոցի վրա, Նախկին Արծրունու քարվանսարա:

(№ 38) Գործակալ՝ Ց. Շահինեան 3—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻԳԱԿԱՆ ՊՐՕՖԷՍԻՕՆԱԼ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑԻ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԴԱՍԵՐ.

1) Հանդերձների և սպիտակեղէնի ձևի դասեր Գլօգգինսկու մեթօդով և Շէգգերի ֆրանսիական մեթօդով:

2) կարի դասեր մօդային ժուրնալներով:

3) Հարթակարի և զանազան ձեռագործերի դասեր:

4) Դասեր տարրական և ծխական դպրոցների ուսուցչուհիներ պատրաստելու համար:

Վճարը ամսական 2 րուբլի. երկու անգամ շաբաթը 5-ից մինչև 7 ժամը երեկոյեան:

Տարրական և ծխական դպրոցների ուսուցչուհիները կարող են այցելել դասերը ձրի: (№ 23) 17—40

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՅՈՑ ՍԻՆՕԴԻ ԱՏԵՆԻ ՄԷՋ նշանակված է աճուրդ՝ վարձով տալու համար ամենատեսակ արդիւնքը Ս. Էջմիածնի աթոռին պատկանեալ գիւղերի, այն է՝ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ 20 և 22 մայիսի տարւոյս. Օշականի և Մողնույ 26 և 29 նոյն ամսոյ. Եղուարդի և Մաստարու 3 և 5 յունիսի. և Բջնույ 8 և 10 նոյն ամսոյ:

Անդամ կօնսիստորիայի Համազասպ վարդապետ

3—4 (հ)

(№ 19) Գ. Գ. **ԼԱՐՇԷԻ** ՍԵՐՄԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ

Միխայլօվսկի կամուրջի վրա, մագազին № 174, **ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ԹԱՐՄ ՍԵՐ ՄԵՐ** ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԻ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ:

Պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ձրիապէս: 20—25

Է Վ Է Լ Ի Ն Ա

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ վէպ (հոգեբանական էտիւդ).

Գինը 50 կոպէկ (պօստի ծախսով)

Ծախվում է. „Մշակի“ խմբագրատանը, կենտրօնական և Խիզէկլի գրավաճառանոցներում և Միքայէլեան կամուրջի վրա գտնվող Ցովհաննէսօվի գրավաճառանոցում.

(№ 126) 13—20

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան (և տառմնացաւի) սիֆիլիսի և աչքացաւի
Դ. Գ. ԲՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Մ. Ա. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
Մ. Ջ. ՔԱՆԱՆԵԱՆ—12—12½ ժ. կանանց ց. և մանկաբարձութեան:
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի ց.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12½—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Ա. Բ. ԱԼԵԿՍԷՅԵՎ—5—6 ժ. նեարդային ց. և ելեկտրաբուժութեան:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. երեխայոց և ներքին ց.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—7 ժ.
Ա. Ա. ԳԱԴՈՄՍԿԻ—6—7 ժ. կաշուի ցաւերի, սիֆիլիսի և վիրաբուժութեան.
Վճար—50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար առանձին:

18—52 (հ) 90—№ 79 Հիւանդանոցի վերատեսուչ բժշկապետ Նաւասարդեան

ԷԼԷԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ուժի հասցնելը տարածութեան վրա.

ՏԵԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵԼԸ.

Էլէկտրական նշաններ.

ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ

ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.

Էլէկտրօլիզ,

Ակօմուլատօրներ, էլէմենտներ,

ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.

Նախահաշիւներ և ծրագիրներ ձրիաբար.

ԷԼԷԿՏՐՕՆ

ԳԼԷԲՕՎ եղբայրների

ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա)

Մեծ Սադօվայա փողոց, 24

РОСТОВЪ (на Дону)

БР. ГЛѢБОВЫ

Большая Садовая, 24.

ԳԱԶԱՅԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ

Օտտօ սիստեմայի, որոնք իրանք իրանց են ուղղում ու օծում:

Գազի համար — ածուխից,
— — — նաւթից,
— — — անտրացիտից,
— — — կէրօսինից

½-ից մինչև 120 ձիու ոյժի:

Շոգեմեքենաներ մեծ արագութեան.

(91—№ 5) 59—100 (և. շ.)

НѢМЕЦКАЯ ГОСТИННИЦА

HOTEL NIEMIECKI, „ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ“ գտնվում է **ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ**, քաղաքի կենտրօնում, նորից վերաշինված, ունի 90 կահաւորված նոմէրներ-որոնց սարք ու կարգը ամենայաւ արտասահմանեան հիւրանոցների սենեակներին է նման: Նոմէրների գինը 50 կոպէկից մինչև 3 րուբլի օրական, անկողնով և ծառայով: Հիւրանոցում կայ ընթերցարան-գրադարան, որտեղ ստացվում են հայերէն „Մշակ“ և „Նոր-Դար“ լրագիրները, հիւրերի համար անվարձ: կայ ռէստօրան, տելեֆօն, քաղցրեղէնների խանութ, բաղնիքներ:

Հիւրանոցի կառքերը գտնվում են բոլոր երկաթուղային կայարաններում:

(№ 21) 12—130 (շ.)

Մեծ չերամապահական հաստատութիւններ ՄՕԼՏԻՖԱՕ սաված տեղում, ԿՕՐՍԻԿԱ կղզում Ֆրանսիայում)

ԱԼՕԻՋԻ ԵՒ ԸՆԿ.

խոնարհաբար խնդրում է չերամի սերմի յարգելի առնողներին դիմել ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆԸ, կամ Թիֆլիսի չերամապահական կայարանը:

Մեծ քանակութեամբ առնողները թող բարեհաճեն դիմել կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամ պ. Վ. Ա. ՍՈՒԼԽԱՆՕՎԻՆ, Թիֆլիսում, Կուկիա, Նիկօլաեվսկայա փողոց, տուն № 39.

Պ. Ալօիզիի սերմերը ծախվում են 1, 3, 5 և 10 զօլօտնիկ կշռող արկղներում, հաշւելով իւրաքանչիւր զօլօտնիկը 60 կոպէկով: Սերմի լաւութեան երաշխաւորութիւն կարող է լինել այն, որ ինքն պ. Ալօիզի վարձատրված է պատւաւոր դիպլօմով և ցէլիւլէր սերմի պաշտօնական հայթայթող է Թուրքեստան երկրում:

16—17 (շ.) (№.140) Ց. ԱԼՕԻԶԻ

ԲԺԻՇԿ Ա. Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է ամեն օր առաւօտեան 10—12 ժամը, կէսօրից յետոյ 4—6 ժամը, աղքատներին ձրի. Ֆրէյլինսկայա փողոց, տուն № 6.

(№ 39) 2—10

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ վաճառականական դասակարգին պատկանող իւրաքանչիւր անձի համարու ՄԱՏՉԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ առևտրական հաշւարարութիւնը առանց ուսուցչի օգնութեան ուսումնասիրելու համար:

Ս. ՄԱՆՈՒԻԼԵԱՆԻ

ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Տոկոսների լիակատար աղիւսակներով, 1-ից մինչև 10.000 ռուբ. համար. 1%-ից մինչև 12%.

Վաճառվում է եղբարց Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում և հեղինակի մօտ. Тифлисъ, Нагорная ул., № 9. Օտարաքաղաքացիք դիմում են վերջին հասցէով С. П. Мануэльянцу.

Գինն է 1 րուբլի: փօստի ծախս 21 կ. Գրավաճառներին զիջում կը լինի: 87—150

(91—№ 95)

ՄԻՋՈՑ **ԽԱՐԲՈՒԽԻ** ԴԷՄ

բժշկական դեպարտամենտից թոյլատրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ

ծախվում է 40 կոպէկով

Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում:

№ 12 24—40

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 22 Апрѣля 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Граждански. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.